

Универзитет
1898

ОМЛАДИНА

ИЗДАО
 АЛЕКСАНДРОВ

— САДРЖАЈ —

Омладино! — — — — —	Омладинац
Вјерујеш ли? — — — — —	Н.
Преживјелима — — — — —	Henrik Ibsen
Кланац — — — — —	Henrik Ibsen
Јесењи звуци — — — — —	Paul Verlain
In memoriam — — — — —	Detlev v. Lilienkron
Грехота — — — — —	Николајев
Милан Будисављевић — — — — —	М. А. Божић
Хенрик Ибсен — — — — —	—
Герхарт Хауптман — — — — —	—
Литерарна чаврљања — — — — —	Argus
Ермете Закони — — — — —	—
Српској средњошколској омладини — — — — —	„Омладина“
Позоришна кроника — — — — —	—
Биљешке — — — — —	—
Литература — — — — —	—

Универзитет Републике Српске у Београду 15. V. 1899.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА У ЗАГРЕБУ

1899.

Цијена је једном течају (5 свезака) 2 круне.

Свезак излази сваког петнајстог у мјесецу.

Рукописи и претплата шаљу се: „Omladina“ Zagreb.

Фредерикс

ОМЛАДИНА

15/27. ЈАНУАРА 1899.

ОМЛАДИНО!

Векни пред величанством душе народа твога,
Запали тамјан слободи.
А страшном ријечи, титанском снагом слога,
Истина нека те води.

Отвори сањиве очи, стреси са себе лажи,
Вјера нека те крепи.
Поносно подигни чело, слободно свакоме кажи;
„Не, нећемо да смо слепи!“

Јер иде нови вијек, а око још ти сузи,
И магла поглед мути.
На ноге! Сад ко глупо и у незнању пузи,
Неће се уздигнути.

Омладинцац.

ВЈЕРУЈЕШ ЛИ?

Д ај ми твоју њежну руку, да је снага мушка прими,
Па пођимо загрљени по склизавој уској стази.
Која води из те боли и окова у слободу.

Вјерујеш ли мушкој снази?

Путем ћу ти пјесме плести, нек заборав санак роди,
Шаптаћу ти чудне приче, забављати душу твоју.

Сапњаћу лаки лахор, да ти гладн свилоплете,

Вјерујеш ли у реч моју?

Што ћеш овдје, да ти туга око купа у сузама,
У презиру скупа самном расплакана да тугујеш,
Пођи самном, чуј ме душо, тамо ће нам сјати срећа,
Вјерујеш ли ах вјерујеш.

Ж.

ПРЕЖИВЈЕЛИМА.

Henrik Ibsen.

А сад га, сад га руља гласно слави!
Ал' прије ј'моро, да се закрвави.

И буктињом што је горе диго.
С њом од вас га ударац је стиго.

А мач с којим учио Вас сјећи
На њег самог викали сте: „крећи“

Борио се против пзмећара.
Но они од вас још примају дара.

Ни тол'ко с' нисте могли уздржати,
Великана крјепост очувати. —

Стог' даље с оним што глупост сакрива.
Нек у миру мученик почива. —

Л. С.

КЛАНЦАЦ.

Henrik Ibsen.

Пуно небо — киша пада. — С дуге кадкад роса роси,
Кланцем поток изненада. Те на лишће влагу носи.

Киша иде све то јаче, Љето с' диже, облак бјежи,
А и поток брже скаче. Ах пресушен поток лежи.

И то прође; мир почива, Вене лишће све на ниже,
А поток се тихо слива. Шкрипи песак, прах се диже.

На извор се спомен буди,
Гдје стајаху младе груди.

Л. С.

ЈЕСЕЊИ ЗВУЦИ.

Paul Verlaine.

Тај јецај јесењег бола — Све у бледоме свјетлу
 Гусала сјетни глас, У мртвој жалости, —
 У дрхтавом срцу моме У муклом времену плачем,
 Диже чежње талас. И зовем дан прошлости.

И идем сумњивим ходом
 По пољу кроз вихор тај.
 И изгубљен тако се носим
 У лшћа загрљај.

Сшаноје.

IN MEMORIAM.

Detlev v. Lilienkron.

Дивље руже свуд покрише Ноћ. Грозота кров поплави
 Љуте ране кржаве. Пламом, село виком „ах
 Звучи даље свуд носише Воде..“ рука грчем здроби
 Бојне пјесме и славе. Суху траву у сух прах.

Јутро. Гробље и гробари.
 Многи задњи одисај...
 Јастреб слутећ сад крстари,
 Струји, хуји кроз тај крај.

А. С. Јовановић.

ГРЕХОТА.

Написао Николајев.

Пре је често скакутао мимо мојега прозора. Из собе сам мога тачно видети његову малу главу покривену густом као угљен црном косом. На челу му се набрала кожа, те код обрва, под којима сијаху сјајне велике очи, чудновато одебљала. Десна рука била му је укочена, и од лакта уз груди привијена. — Док је мимо мојега прозора скакутао, полазио је школу, а сад су већ три месеца што је изостао. Хтео сам заштити госпођу, код које сам становао, зашто је изостао, јер сам сигурно знао, да је њезин пасторак, но нисам идискретан. После га нисам виђао на улици, али сам га тим чешће чуо, где сетно фићука у соби до моје, или сам га кадкад на прозору опазио, где разговара дечурлијом и нуди им хлеба. Једнога дана дођох раније кући, па како случајно, кад сам од куће одлазио, нисам закључао врата, отворим их нагло и ступим у собу. За мојим

столом седио је он. Кад ме опази веома се збуни. И ако мало изненађен, прићох к њему и поздравих га. Он се диже сав блед, а из очију му сијаше неки страх и молба, туга и бол. Промуца нешто нејасно и нихајући се пође вратима, која су његову и моју собу делила, те исчезне за њима. Бијаше ми чудно и неми ме тај приказ веома такну. — Премисљајући би ли пошао за њим или не, чух где кључ у брави шкрину. Погледах шта је читао. Био је псалтир. Дошао је до 37 псалма, а над једанајстом тачком: «Другови моји и пријатељи моји видећи ране моје одступише, далеко стоје ближњи моји» бијаше хартија набубрана од крупне сузе.

Пре неколико дана дођох после подне кући. Вечер се била већ спустила. С оближње фабрике трубио је рог, а знојави се радници жаморећи кретаху кући. Сунце бијаше на заходу, златни траци порубише дугачке танке облаке, а преорана ораница преко пута, покривена дугачком сеном, прелевала се тамном зеленом бојом. — У даљини, као у некој магли плавила су се брда. — На прозору до мојега гледао је он, ваљда ме није опазио, јер ме не поздрави. За кратко време појави се нека мала девојчица носећи дневне новине. Кад је дошла до његовога прозора, пружи му бојазљиво један број новина, а од њега прими велики комад хлеба. Његове главе нестале с прозора. Сунце бијаше већ скоро зашло, још је мален комад колута, као крв црвен висео је над горама, које попримише тамну боју и слабе нејасне контуре. У зрак се дизала једна шева умилно цвркућући. Свуда бијаше завладао, место дневне граје, свечани вечерњи мир.

На једном чух страшан крик. Пренеражен скочих од прозора, кад се поновни неартикулирани крик опет проломи. Допираше из његове собе. У првом моменту не знајући ни сам што ћу, потрчах вратима која су нас делила, и неком чудном снагом, без икакве свести зашто, потргах једним махом закључану браву и провалих брзо у његову собу. Он је лежао на сред собе. Груди му се полако дизаху и спуштаху, дугачки се танки вратић отегао, а на уста ударила пена, заустављајући се на длакавом лицу. Из на полак отворених очију као да се извлачи последња нит живота, одсева заостала несрећа и очај.

Прискочих к њему. Левом руком држао је чврсто згужване новине. Плави палчев нокат, пробио је артију, па се упиљио у јагодицу кажипрета, на којој се појави тешка капља тамно црвене крви. Не знам ни сам зашто му брже растворих згрчене прсте, те извадих новине, на које инстинктивно бацих поглед. На први мах ми упаде у очи штампана вест преко, које се полако спузала она крвава капља. И ја је двапут прочитах. Гласила је овако: «Магистратска сједница дозволила је богаљу Стеви Рибићу, деветнајест година старом сину градскога канцелисте Јована Рибића, на предлог лечничков и на молбу родитеља милостињу од 5 фор. месечно»

МИЛАН БУДИСАВЉЕВИЋ.

У нашој приповедачкој књижевности настала је опет периода прољећа. Сваки час проклијава нова клица, која много обећаје. Дјела тих новајлија носе на себи чаробну лепоту неке нове и младе културе. Међу њима се особито истиче таленат Милана Будисављевића.

Шопенхауер вели на једном мјесту, да се умјетничка задаћа повелистичара не састоји у томе, велике догађаје приповиједати, већ у томе учинити малене интересантнима. То је главно обиљежје Будисављевићеве приповијетке. Његово јасно око срећно хвата незнатне, једноставне и малене догађаје, које му душа умаче у изванредни поетски флуид, тако, да не побуђује само интерес, него и дубоку емоцију осјећаја.

Густа личка шума, са вјечитом тајанственом музиком тананих крошања, висока романтична брда са сивим пећинама и блиставим снијегом и плитке малене долинице урешене росом и сузом народном завичај су његовој пјесничкој души. Тамо је он с природом интиман. Стога се и одликују његове приповијетке особитом драперијом природне љепоте. Али та драперија није она обична импресија природе, којом се ми у српској литератури тако често сусрећемо. Она носи на себи скроз индивидуални печат. Пuna је поезије, па ипак без непаравнога патоса и бујног сентименталног накита, непричана обичним реалистичним ријечима, али тако карактерисана, да једним знаком добија посебни живот и перспективу особите врти. Он ослушкује сваки глас брдске хармоничне ноћи, он га хвата и претвара у неки њезни и тихи дах, тако, да му ноћ дише као «окупано детенце у сну.» Његов опис ноћи и звјезданог неба стоји јединствен у српској литератури, као рецимо у француској Мопсанов у »Sur l' eau.« Па величанствен приказ шумскога пожара у приповијетци »На Црноме Врху« може стајати на најљепшим страницама Тургењевљевих »Ловчевих мемоара.« Какав му је опис природе, такав му је и људи.

Он види народну душу као плаво небо, на којему се гомилају велики и тешки облаци. Он чује, како се као посљедњи ударац звона губи стара српска патриархалност с којом бијаше у уској свези и срећа и задовољство народа. И тај тон вибрира у души његовој рађа тугу и бол, милосрђе и смисловање за ону личку сиротињу, која се пuna незнања и невоље очајно бори против дошле биједи. Будисављевић не види само, како модерне социјалне моћи завирише у најскривеније кутеве и уништише убаву идилу малених сеоца, која поваљана уз романтична брда бијашу прије рефлексе народног благостања, он то и осјећа, њега то боли, и из његових се груди извија личком сиротану кано исповијед и продукт душевних потреса прича слична сјетној елегји јесени. — Он љуби Липку и Личане, и та се љубав, као главни мотив спаја с другим мотивима без и најмање дисхармоније, те ствара свечани акорд, кога текар у дубини наше душе нестаје.

Зато се ми и осјећамо увијек у самој причи, те мисли наше не лете све до зрелог промишљеног и ефектног свршетка на страну.

Садржај његових приповијетака јесу епизоде из народнога живота, које је већином он сам доживио. У њима је свака особа јасно расвијетљена, те оживљује сценерију, тако да су слике увијек чисте, свјеже и нове. Но великом утипају његових приповијетака не придонаша само то, него и умјетничка средства, а то су: тачан распоређај и чист српски језик. Тако, да испод његова пера излазе приповијетке свечане и дражесне кано цвијеће у зору, а онај поетични дах, који се над њима као тихи и топли валови уздиже, чини нам се као душа народна што из тог цвијећа чаробним мирисом опаја.

М. А. Божић.

ХЕНРИК ИБЗЕН.

»Политичари хоће само специјалне револуције, револуције у извањем и политичком; за чим једино треба тежити, то је револуција људскога духа.« Тако пише Хенрик Ибзен свом њемачком преводиоцу Пасаргеу (Passarge). — Он пренаша револуцију из политичкога организма у органе људскога друштва: у индивидуум и породицу. Човјек треба да буде слободан, без ауторитета, који га баца у окове и чини аутоматом. Тим акценатуира Ибзен у првој линији самосталност човека — анархистичну слободу.

На то су га највише навеле т. зв. конвенционалне лажи у којима данашње људско друштво плива. За Ибзена је од свих ових главни гријех модернога друштва лицемјерство, најкукавичније и најнедостојније, које све у животу окужује и које се мора искоријенити. На томе ради Ибзен читав свој живот. Прва жешћа навала и ако пропорционирано слаба, избија из његове драме »Друштвени ступови.« — Догађај се збива у једном омањем приморском градићу у Норвешкој, да се тим боље истакне задаћа оних, који се подигоше, да подупру друштво. Два мотива покрећу радњу и то егоизам и хуманитет. Овај посљедњи побеђује и доводи главно лице конзула Берника, да открије пред мноштвом пријевару коју је он скупа са другим »друштвеним ступовима« хтио извести. Ради овог срећног свршетка, који тако ненадно дјелује, стекла је драма општу симпатију. Премда се правом сумња, да Ибзен не зна, како је овако моралан ригоризам међу људима због данашњег друштвенога стања не само необичан већ скоро и немогућ. Драма се свршава овим идеалним ријечима: »Истина и слобода, то су ступови друштва.«

У „Et Dukkehjem“ (Луткин дом, српски «Нора») наваљује пјесник на недостојан положај којег жена у животу заузима и на слабо изображење у опће.

Нора потписује без знања свога мужа Хелмера, незнајући за посљедице, криво мјеницу, само, да добије новаца те да може њезин муж, који је тешко болестан, отпутовати по љечничком савјету у јужне крајеве. За тај криви потпис сазна «силом околности» Хелмер, који у томе види неизмјерну опасност за свој друштвени положај, не пазећи на то, да је то Нора учинила само из љубави према њему. Међутим, кад се је ствар срећно свршила и Хелмер мјеницу натраг добио, прочитавши писмо, весело кликну:

«Ја сам спасен, Норо, ја сам спасен!»

«А ја? пита Нора.

Хелмер јој великодушно опрашта, али Нора се не задовољава с тим. Она је очекивала, да ће Хелмер у случају погибељи сву кривњу преузети на себе и ако она то не би дозволила била. Зар је осмогодишње љубакање између ње и Хелмера био брак? «Лажљивицом» и «неморалним створом» назва је мало час, а сад опет, да је љубака, да се игра с њом као с лутком, да му буде она оно што су њој дјеца. Тај дјетињи одношај међу мужем и женом чинише јој се профанацијом брака, што му и рече. «Ах Роберте, ти ме ниси у стању учинити правом женом за се» вели Нора и оставља и мужа, и дјецу и дом, како се чини за увијек. До свршетка показао нам је Ибзен јасно, какав брак не ваља, но свршетком постаје Нора она позната загонетка, која зато, јер се намјерила на неправог мужа, не може наћи право жене.

Ибзен сматра брак спојем слободних особа, које су теоретично сасвим једнаке вриједности и које се надопуњују, те тако чине, напрама осталом свијету једну цјелину.

Но не налази се само у «Нори» проблем модернога брака, још је једно друго питање с тим спојено а то је, да се дјеца изобразују према духу данашњег времена, те оружани знањем ступе у борбу живота, која их у будућности чека.

Драмом «Авети» (Gjengangere „Sablasti“) задао је велики сјеверни филозоф човјечанству страشان ударац. У њој је поставио грозовиту моралну тезу и ступио у службу страшнога. Јер страшно је, како често падају гријехови родитеља чак на четврто кољено!

И јунак ове Ибзенове драме трпи недужан за гријех и порок свога оца, који бијаше морална пропалица. Страшне клице, које је Освалд од свога родитеља наслиједио почимљу се јављати, кад се је Освалд, који је међутим постао умјетником, на прагу мужевне добе хтио, да посвети идеалном стварању у умјетности. Нека неразјаснива уморност одузе му сва весеља млађаног живота, те запитавши неког лечника за узрок сазна за жалосно своје стање. Љијечник га уједно поучи о будућем тијеку болести. Чим су се симптоми почели јављати и долазити моментана душевна смрт, отпутује Освалд кући, да у својој домовини и у мајчином наручју издахне. Но будући се бојао тјелеснога живота без душе, измоли мајку, да му она у том жалосном стању његовом пружи морфиум, само да учини конач боли и његовим мукама. Сирота мајка морала је имати толико срца, да утјешу сина и да му обећа смрт. Катастрофа се међутим наскоро догоди.

Већ други дан, последије душевних потреса, које је несрећник код куће доживио, појави се парализа, те га усмрти.

То је права Ибзенова слобода и истина, која потреса живце и куца на савјест. Доиста страشان и ужасан моменат слушати луђака гдје тепа: «Мајко. . дај ми сунце. . сунце. . .!»

Ова је драма најжешћа оптужба против модерног брака. Мати Освалдова, госпођа Алвинг није хтјела оставити свога морално пропалог мужа само ради «јавног мнијења». Она је сакрила лаж, да очува поштење по схваћању данашњег друштва, те роди Освалда на којему почива ужасно проклетство.

Како би било, да је истини жртвовала поштење, те се ослободила и уклонила за времена, то Ибзен не одговара већ оставља, нека публика буде судица. «Ја већином питам, одговорати није моје звање» рекао је једном Ибзен. —

Над «Аветима» се особито згрозише ауторови земљаци те свечано протествоваху, да се Норвешка жигеше као позорница овако ужасних догађаја.

Но Ибзен је и изврстан адвокат. Одговор на скандинавску оптужбу бијаше «Народни непријатељ.» —

Доктор Стокман је открио, да је многохваљено купатило, главно врело дохотка његовога роднога града отровно, те хиљаде људи, који долазе да у том купатилу траже спас инфицира тешким и опасним болестима. — Његов брат, који бијаше начелник града и главни акционар настојаше из петних жила, да се то не дозна, јер је увидио, да ће од тога не само купатило него и благостање цијелога града пропасти. Но Др. Стокман узвикује: «Ја тако јако љубим свој очински град, да ћу га рађе уништити, него, да га видим процвалог на лажи.» —

Кад је његов брат видио, да се Др. Стокман не да наговорити, поткупи локалну штампу, а на збору, којег је Др. Стокман сазвао, прогласи доктора народним непријатељем, харангуира светињу да му разбије прозоре, а становништво града наговори, да му откажу конзултацију. —

Др. Стокман видећи, да је уништен, тјеш се тиме што ће основати школу, у којој ће своја два сина и градску «подерану дјечурлију» учинити поштеним и слободним људима, те завршава драму овим ријечима:

«Дјецо најјачи је човјек, кад је сам.» —

С овим драмама, којима бијаше пут на континенталну позорницу отворен, стекао је пјесник бесмртну славу. — Доиста небијаше сјајних успјеха, али снага, којом је аудиториум свагда себи подвргао и његову опозицију уништити, оставила је дубоке трагове, те је без сумње, уз сву негацију дјеловала на оне који воде масу, а то и јест главно.

Љепоту Ибзен није никад култивирао, ради тога и није популаран. Истина то му је циљ, па макар до ње дошао грозним и страшним закључцима. —

Али њоме је Ибзен постао свештеником свете умјетности и повео на крају 19 вијека биједно и ослабљено човјечанство јутарњој румени сјутрашњег дана. —

«... Дозволте ми с тога, да испијем моју чашу, за оно што ће бити и што ће доћи. Сад смо се састали на суботно вече. Иза тога слиједи, дан мира, дан свечани, празник — како ко хоће. Ја ћу с моје стране бити задовољан с успјехом седмице мога живота, ако може да послужи приправити свјетло сјутрашњем дану...» рекао је Ибзен на једном банкету у Стокхолму.

ГЕРХАРТ ХАУПТМАН.

Уз бурни аплауз конзеквентних реалиста престављала се год. 1889 на «Слободној позорници» у Берлину прва Хауптманова драма «Пред сунчаним исходом» Арно Холц и Шлаф присташе и вође конзеквентнога реализма у Њемачкој разгласише по свету снажног и револуционарног генија, који ће литератури прокрчити нове стазе. Али у истину беше овај први продукт Хауптмановог талента слаба и необрађена слика беде, одвратности, пијанства и других невоља све до *delirium tremensa*. У овој се драми може и пр, чути, како је једно трогодишње дете страдало од алкохолизма. Па није ни без романтике, тако се једна особа у драми (Јелена) убија чак «ловачким ножом.» Но уза све велике мане има се ова драма сматрати правим сунчаним исходом Хауптманове реалистичне умјетности. Већ се у другој његовој драми опажа велик напредак. «Светковина мира» (*Friedensfest*) носи на себи уз сву одвратност нискога мотива, наиме гадне породичне распре печат праве истине и особиту снагу карактеристике. Из оба ова прва његова комада, види се јасно, да се Хауптман упознао Ибзеновим тенденциозним драмама и натуралистичном естетиком. —

Трећа је његова драма «Осамљени људи» (*Einsame Menschen*), по суду многих критичара најбоље Хауптманово дјело. Јован и Катина Фокерат живу у срећном брачном животу и ако се Фокерат често тужи, како му жена не разумије и не појми његова знапетвена настојања. Тај иначе мирни брачни живот наруши

долазак студенткиње Ане Мар. Њезино знање привуче Фокерата, који је у њој видио импулс свом даљњем научном истраживању. Катица од љубоморе и жалости, што је њезин муж занемарује, замоли свекрву, да учини том неспособном стању крај. Ради тога захтева Фокератова мати од сина, да се Ана Мар удаљи, јер да то пије у реду не само ради среће брачног живота већ ради оправдане сумње осталог света. Но ти прекори и захтеви само раздражише Фокерата. «Зар је за жену губитак, ако јој се муж душевно развија и јача» — «Зар, да се све, све, мора жртвовати проклетој конвенцији» викаше он и живљаше даље у платонској љубави с Аном. Текар кад је стара Ану замолила и заклињала, да остави кућу, отиђе Ана. Али за Фокерата бијаше тај растанак ударац, којег није могао поднети и он се утопи у мигелском језеру, на чијој се обали догађа радња. Необични крај показује јасно, како је његово нагнуће напрема Ани мавар и бесвесно прешло границе «братинске» љубави.

Борба, коју Фокерат води, као индивидуум проти стално одређеним обичајима људскога друштва, сасвим је њезеновска. Хауптман ју је виртуозно израдио и и ако се у њој не види критичан оштар дух и јасан поглед једнога Њзена.

У овој је драми развијен скоро болестан индивидуализам, дочим се у следећој драми «Ткацима» (die Weber) осећа јака социјална тенденција. У потоњој је носилац радње маса, у којој се индивидууми губе.

«Ткаци» нам приказују епизоду из ткалачке побуне у Шлеској год. 1845. Ради њихове социјалне тенденције забранила их је полиција престављати, али је касније процесом била присиљена забрану дигнути.

У овој нам драми, приказује писац, како глад физички и морало дјелује на организам људскога тела, те како се у ужасној вици подиже на грађанско друштво, док га војници не угуше поубијајући масу, већ од глади на полак мртву. Како се види овај садржај није права уметничка задаћа драме, па ипак је Хауптман с «Ткацима» постигао велики успех не само због социјалистичне пропаганде него због природне маске, дакле уметности, целога комада.

Жестока ова тужба проти капитализма са својим литанијама гладнога желуца, јаче је дјеловала од многога парламентарнога говора, те се испунише Хауптманове речи: Ткаце је милосрђе родило, нека и они роде милосрђе.

Године 1892 написао је Хауптман драму, која се од свих његових драма највише преставља, а то је «Колега Крамптон». Ово је красна карактерна штудија, којој је центрум неки надарени, али од пића пропали уметник.

Иза овога комада западе Хауптман у симболику мистерија. Његово дело «Ханела» побуди велику сензацију, јер противници Хауптмановог натуралистичног правца, диглоше васелу грају, вичући, како се код Хауптмана десио знаменит покрет «на боље». — Но имали су криво. У «Ханели» је такођер невоља и беда, стари сижеји Хауптманових драма само што је «Ханелин» сиже обавијен сном. Делириј наиме грознице, којег је писац оцртао у дивној психолошкој анализи према Ханелиним младим годинама, околној сфери и болу којег је претрпела.

Иначе се ова драма одликује красном поезијом те открива необично јаки Хауптманов лирички таленат.

Две потоње радње Хауптманове, фрагментарна, карикирајућа, али слабо успела сатира на бирократију «Biberpelz» и «Frogian Geyer» културно

хисторична драматска штудија, осташе без јачег утицаја на даљни песнички развитак Хауптманове поетске уметности. —

Иза тога настаде код Хауптмана прави преокрет, који зададе приличан ударац присташама његовога натурализма. Хауптман наине зазвони звонком поезијом својих груди и величанствени акорди «Потонулог звона» разлише се нагло по читавој Немачкој. Задивљени стадоше слушаоци и немо слушаху чаробну бајку, коју им шаптаху звучни ритми пуни дивне поезије. Беклиново царство фантазије оживи, а неме фигуре његових фантастичних слика стадоше говорити. Успех бијаше огроман. Падеше дапаче упоређења с «Фаустом». С овим комадом изгуби се задњи трак Хауптмановог натурализма и Хауптман постаде еклектик, који у бајци стаде на жалост половично решавати питања о незнабоштву, хришћанству умјетности и т. д.

Што је у овом комаду од велике интересантности, то је, да је главно лице «Потонулог звона» мајстор Хајрих Ничеов «*Uebermensch*», — тако постави Хауптман «Потонулим звонком» најивну контрадикцију својим «Ткацима». —

Док је Хауптман опевавао у «Потонулом звону» идеални развој автономног субјекта на основи слободе, повукоше се присташе натуралисте Хауптмана са ратнога терена, жалећи, што им се пред очима губи нимбус, којег су они сами око главе каприциозног Хауптмана расветлили. —

Но велики песник, као да се играо с публиком варајући је својом несталношћу, само зато, како би је касније могао предобити за своје идеје. Јер недавно се проламао кроз «Берлинско позориште» орган одобравања, које се било уздигло до френесје. Бијаше премијера најбоље натуралистичне Хауптманове драме «Кириције Хеншела». С овим комадом слави натурализам славу, као никад пре и поносно путује од позорнице до позорнице свагдје примљен великим одушевљењем.

Садржај «Кириције Хеншела» је овај:

У неком омањем шлеском месту особито се истиче својом разборитошћу и снагом кириција Хеншл. Али срећа, која га је пратила настаде изненада. Иза већих губитака умре му жена, па касније и дете. На самртној постељи зададе он жени реч, да неће узети слушкњу Хану за жену. Но он завет прекрши. Хана је и ако ревна домаћица проста и немилосрдна жена, која га дапаче вара, љубакајући се са неким конобаром. У Хеншловој кући завлада незадовољство и немир, а он сам омрзне себи и људима. Ради жене отера свога старог слугу Хауфа, после двадесетгодишње верне службе. Посвађа се с братом своје прве жене, који му једном у крчми неког пропалог глумца с Хауфом рече, да га Хана вара, те да су он и Хана поспешили смрт прве жене његове. Сад се уздиже доброћудни див. Вичући, да се сва крчма тресла, заповеди, да му се жена доведе и да се речено потврди. И Хана дође. Но на све тужбе не знаде ништа одговорити, већ плачући, као да је невина побјегне кући. Нато Хеншла поче пећи савест. Он је прекршио завет, то га стаде неизмерно мучити те од срџбе и несанице постаде визионар, гледајући читаве ноћи своју прву жену и дете у облацима.

Тако се Хеншел испрвице бесан попут Алфија у «*Cavallerii rusticanii*» смири те најпосле увиђајући, да се неко уклонити мора уклања се он, до смрти своје великодушан и добричина, објесивши се у спаваћој соби.

Критика је ово дело означила најбољим и најзрелијим Хаупмановим делом. Комад је без тенденције без икакве пропаганде, најобичнијим и најједноставнијим квалитетом што се може помислити, квалитетом, који се састоји у томе, како један поштен и ваљан човек страда ради кривње и беде. Али што је најглавније песник се нигди не опажа. Сцене и ситуације су тако природно маркиране, да гледалац пред собом види дио људског живота. Особито је изврстан четврти чин, чин од највеће драматске јакости, сам достојан целог аплаудирања. Тако исто и дијалог између поседника Синхала и Хеншела у другом чину, па задње речи Хеншелове у петом чину. —

Како се види Хауптман је узео феномен људске трагике из нижих слојева. *Tempora mutantur!* Док су старинске драме тражиле крунисане главе, драме 18 и 19 века грађански сталеж, докле модерна драма приказује најнижи сталеж, оправданом девизом «све што вреди, да живи, вреди да се и преставља.»

Занимљиво је како је писац локализирао не само драму већ и дијалект. Цела је наиме драма написана у шлеском дијалекту.

Никад и нигди није Хауптман уништио тако своју субјективност и тако се покорио натурализму као у овој драми, с тога стоји «*Fuhrman Henschel*» као натуралистично уметничко дело на необично узвишеном нивоу. —

«Кириција Хеншл» рађа у Хауптмановој сјајној песничкој каријери питање, да ли је процес врења Хауптмановог талента свршен?.. Хоће ли се опет уклонити натурализму и запливати чаробном њемачком «*Elfenpoesie*»ом?

Којом год струјом пошао, достојан је пажње читавог културног света, јер он, ако и није Ибзен, Зола или Толстој, то је ипак — Герхарт Хауптам, а то је много. —

ЛИТЕРАРНА ЧАВРЉАЊА.

I. Хрватска лирика.

Код задњег пописа становника у Немачкој записало се ништа мање и ништа више него четрдесет хиљада и неколико стотина Адамових потомака, као «немачки лиричари.» Код Хрвата нашло би се четрдесет, а то је још увек број, који задаје решекта и ако отима усклике: *difficile est, satiram non scribere.* Од свих ових четрдесет «тичица», како би згодно рекао Х. У., нема моментано ни једне, која би цвркулала својим властитим зеленим кљуном, већ су све тако у култури напредовале, да мирне душе без икаква стида и срама цвркућу туђим и туђинским кљунићима. Особито су интересантне две групе тих «*Avium croaticarum.*» Прва је пуна «патриотизма», а другој је наслов «*Das Jungcroatien*» Ова потоња ласка себи, да је модерна, многи од ње дапаче мисле, да су декаденти, ради тога похађају каване, да пију — апсинт. Ово је једна врата уображених болесника, који силом хоће, да су болесни духом, ради тога објесише око врата таблицу са стихом покојнога Верлена: «Ми смо песници сумрача, запада», — и уживају, кака они имаду запад, а зоре још доживели нису, т. ј. како ће умрети — нерођени. Јест! то није још ником пасирало,

да умире прије, него што се родно, а њима помислите јест. И тај осећај синпремације над другима, баш тога ради, учинио их је безобразном дечурлијом, тако, да својим болесним и сензитивним прстима тргају »беле руже« по грудима мајке домовине, и дрхтавим својим прстићима шапућући »sensible!« »чепркају« што но Вараждинци веле. по живчаној структури потомака Зрињскога и Франкопана. Још би било добро, кад би ове сензуалисте, који ради хармоније уз сву опозицију љубе сензацију, само на своје пљували, али њима није ни туђе дорасло. Стога се не смије нико зачудити, ако који од њих кадгод избаци: Шилер је глупост, а српска литература, »литература сто година одзада заоставших etc.« — И у том презиру и заносу, они веле, да путују даље, даље, рецимо кроз Плицу, — а то је главна загребачка улица, која води у — Стењевац,* — док не стигну једног лепог дана пред његова врата.

Она прва група иде контрерним путем. Она је окренула у дољну Плицу све до стана др. Јозефа Франка, да прими лекције о идеалима, које треба опевати. Ову четицу води блажени Др. А. Тресић Навичић, које му је главно обилежје то, да се у његовим патриотским »пјесмама« најбоље истиче »vis comica.« — Осим песама хвали се он и разним врстама прозе и поезије, дапаче и путописима, те је ради тежње за литерарним лудоријама сличан Вирекеровом магарцу, који је до смрти своје желио већи реп. Да смо за живота Октавијанова, принесли би »deo ridiculo« жртву од пет печених врапчића, а у данашњем веку смео се само насмијати, јер Тресић иначе Музин син издаје се за Хораца, без и најмање компарације Терзита и Адониса. До сад има на души две књиге песама, један роман, један путопис, а издаје полумесечни »Leib-šornal« Novi viek, који с Münchener Fliegende Blätter пема ништа заједничкога.

Између ових двију група налази се више мањих група. Једна од ових тежи на једну, а друга на другу страну, дотим трећа опонаша Буридановог магарца међу два снопа сена. Међу овим групама налазе се »индивидуалисте.« И то Трски пензионирани — песник, који мирно чека повога надбискупа, директора, свечану згону или основање новог друштва, каквогд циља, да »спева« пригодици. Но будући се већ годину дана таковога штогод десило није, Трски се не помаље на литерарни хоризонт. Затим је неки дугајући »Nemo« на неки, који нема свога имена па се кочопери туђим, а то је »Mirza Šafvet« па један који нема својих песама па се кочопери туђим а то је Др. Август Харамбашић. За њега постоји ономатопична сентенција »Августова муза, музе туђе музе.« Затим је један, који је сличан мајмуну, (само зато, да сваки од »четрдесдорице« мисли да је то он, нећемо му име споменути). Па је један, који је издао књигу песама за које се може рећи пето, што је и Волтер рекао за Помпијанова дела наиме: Изказује им се велика част, ако се употребе за духан умотати, ја знам некоје, који су их за другу употребу . . . etc. Па опет један, који штампајући своје пјесме рецитира Свифтове речи: Најглавнији циљ мога живота је, не људе забављати, већ љутити и т. д. и т. д. ad numerum quadragesimum. Певац тражи бисер по Ђубрету, а и ми би могли у хрватској лирици наћи »певца« или »боље рекућ« песника, који би био бисер, али то је мучан посао, — à propos чујмо што Тресић пише након

* Стењевац је болница за луде.

таквог стања хрватске лирике, у 12 броју, III течаја *Novoga vieka* о хрватској лирици. »Rekao bih, da su pred nama najdalje Francuzi, pak Englezi, pak Talijani, ostali su narodi svi za nama. I Niemci i Rusi i Česi i Poljaci, svi zaostaju, makar se kako oni precjenjivali, i makar kako sam naš narod slabo mario za svoje pjesnike. Budućnost će pravednije suditi, što je ova era bila za našu poeziju.« *Wünsch' gute Nacht!* Па после овакове колосалне глупости да не постанеш нервозан, те пишући о лирици хрватској не опоменеш у нервозности макар и на концу Шандора Ђалскија — да чита, не свој, но животопис Палингенија телесног лечника *Herzoga de Este*, па да види што се зове чедност.

Argus.

ЕРМЕТЕ ЗАКОНИ.

Данас спомињу литерати Золу, Ибзена, Толстоја, Брака, Спенсера, Вагнера и Законија. Овај је посљедњи глумач. До сад је глумачка слава била слична капљи, која на сунчаном траку пада у вјечну таму дебелог мора. Ко се данас брине за Маркионија, Маринија и Вестрија, све кад би му и допала руку књига Алфонза Роера »*Histoire du théâtre contemporain?*« Или зар се Џон Бутх, америгански глумач не спомиње само зато, јер је убио Линколна. Но, сад је настао други дух времена, који рађа у цијелој умјетности људе необичне снаге, достојне, да их се покољења сјећају. Такав је један и Закони, који је револуцијом својом и својих претеча Русија и Салвинија уздигао глумачку умјетност на ниво, на којем није никада до сад стајала.

Закони је син земље, у којој доиста цвјетају наранце али и позоришта. Италија наиме има до хиљаду позоришта, тамоли толико, колико читав остали свијет. Момзен вели у првој књизи своје римске повјести: »У реторици и глумачкој вјештини, није могла, нити може икаква друга нација Талијане опонашати.« Па зар је онда чудо, што је Италија родила Русија, Салвиније, Емануела, Андоа, Тину ди Јоренцо, Италију Виталиани, Новелија и Дузу, за коју Сарсеј »*prince de la critique*«. кад је био са члановима »*Theâtre Français* у Бечу у »Тану« (»*Temps*«) пише: »Лако је могуће, да је Дуза заиста велика умјетница.« Аделаида Ристори »*prima attrice assoluta*« декламирајући неки дан у Кавињано-позоришту у Турину пето пјевање Дантеовога »*Inferna*« изазвала је, као старица од 76 година, одушевљено одобравање.

Закони је ријетка појава. Он је прекорачио и Салвинијев савршени идеализам и Русијев идеализам, те је ступио на позориште као вођа крајног натурализма тако званог веризма. Он је чврсто повукао за конопац звона и одзвонио мајнингерској декламаторној и декоративној шаблони. Вођа њезин Сопентал, честитао је Законију на позорници бечкога карлстеатера с овим ускликом: »*Vous êtes admirable!... vos représentations sont une catastrophe pour nous.*« — И доиста Законијево приказивање, за које натуралисте веле, да пружа »комад живота« права је катастрофа за стару њемачку школу.

Закони се непокораво никаковој школи, нити је имитатор ма којег карактеристичног критерија саме талијанске школе, н. пр. страствених конвулзивних

кретња, или ритмично прекидање говора у афекту. Он није наслједник и потомак, он је основалац и »дјед.« Принцип му је истина и њом уништује не само паивне пекњижевне плебејце, него и начитане естетичаре и књижевнике. Његово генијално изваћање зауставља критичарско перо укочено од необичног дивљења. Закони је потпуни натуралиста своје школе. Ко хоће да има појма о натурализму и о умјетности, коју је натурализам у стању произвести, мора видјети Законија. А ко разумије и зна учити, тај ће научити од Законија, како је умјетност неизмјерна и неограничена, кад се споји с природом, те да постаје заправо сама творац, докле конвенционални идеализам залази у хор-сокак старих шаблона. Закони је у сваком погледу нараван. Њему није тешко, да преставља најгрознију сцену, па макар она била, колико ружна и одурна, те колико пута човјек нехотице мора признати натуралистичну девизу »le laid c'est le beau.« Добри наш чичица Хомер, бог свих идеелиста, опјевао је Киркине свиње у правој свињској страховитости, па зар би могао данас когод зато приговорити. Данте је без икакве силе опјевао све грозоте подземља и све одурне његове страсти. Кад би хтјели акцептирати пензионатска правила »пољешавања« гребали би најприје бацити у ватру половицу класичне литературе. Даље дакле са лажним ријечима. Умјетност захтијева слободу! Треба је само видјети у Ибзеновим »Аветима« »Авети« у Законијевој едицији изгубиле су иницијативу самога писца. Главно лице удовица Алвинг губи сасвим своје првотно значење. Закони ставља драми новoga јунака — Освалда, а тиме инкарнира страхоту домаћега морала, која могуће самом писцу није била ни на крај памети. У овом комаду је Законијево приказивање неограничено. Да формира своју особу ставља он свој дух и свој физикум у службу престављања. Невјеројатно је, какав израз може да прими Законијево лице и сви дијелови његовога тијела. Код њега не гледају само очи, не говоре само уста, већ се миче сваки прст као да изриче своје мишљење, а мишце као да воде жестоку дебату. Законију је играчка проблиједити или зацрвенити. Његов Освалд тако је истинит, тако природан, да нам одузима дах и потреса живцима. То је врхунац умјетности, у којој се муницијезна опажања с вијерним опетовањем изједначују. Овакова умјетност дјелује и увјерава те рађа исту, да кажемо неугодност, коју би човјек осјетио, кад би у овакову страшну збиљу погледао. Те баш стога не смијемо нити се усуђујемо приговорати Законијевој умјетности, или чак жељети, да се истина ограничи, која нам на грудима као мора почива. Већ у првом чину, кад Закони као Освалд на позорницу ступа, видимо ми у Освалду изгубљенога човјека. Меланхоличан, несталан поглед, троми ход, тражење за zgodним изразима, нервозно играње с поклопчићем лулице одају почетак деманса, која у моментаном забораву, у нејасном изговарању и заплитању језика даље напредује. Синтакса говора бива све замршенија, поглед све глупљи и празнији, а животињска нарав избија све више и више на површину, док не дође свршетак. — Глупост са дрхћућим удовима и одурним лицем пада у столицу с монотоним и страшним узвицима »Сунце.... — болна слика душевне и тјелесне смрти. Гледајући Законија брзо схваћамо усклик Освалдов »Ја не могу радити« јер цијели развитак болести, тако је прецизно и истинито у сваком свом детаљу приказан, да га није могуће заборавити. Страшно ово приказивање Ибзенових »Авети« било је свагда епохални театарски догађај. Знаменити талијански драматичар Роберто Брако, карактерише у свом напуљском допису у

бечкој ревији »die Zeit« утисак Законијеве игре на напуљску публику овако: »Напуљци, који знаду тако живахно и бучно да повлађују или пичу, остадоше у први час иза Освалдове сцене непомични и окамењени. Иза последњега трзаја Освалдова, којим поздравља сунце, прије него што ће издахнути, раширила се са Освалдових усана самртна језа по читавој публици. Сви су тако осјетили грозоту, да су моментано сумњали, да можда и сами умиру. Гробна се тишина била разлила по позоришту, текар онда, кад су потпунома дошли до узајамнога увјерења, да пијесу ни у каквом физичном додиру с мртвцем, којег им је застор прекрио, проломи се простором, неописана буре одушевљења и аплауза«.

Код оваквих призора Напуљ не само, да није осамљен, него није ни први. Законијев пут кроз Беч, Загреб, Пешту, Петроград и т. д. кроз читаву Европу јест *via triumphalis* и најјаче побија неоправдану Нордауову реченицу: »Глумачка је умјетност од свих умјетности најнационалнија, и за извоз најмање прикладна«.

Други комад »*Anime solitarie*« »Осамљени људи.« од славнога њемачкога драматичара Герхарта Хауптмана дао је такођер Законију згуду, да код приказивања модернога нервнога јунака, заплива својом особитом техником. Да се лакше илустрира Законијева игра, потребно је знати садржај драме. Цијесник је грандиозним начином инсценирао долазак сродне душе осамљеном али узвишеном духу, који здваја у свагдашњој околици. Како се Др. Фокерат, у кругу оних, који га веома љубе и које он веома љуби, несрећним осјећа, зато јер живи у ужасном филишћанству, које није у стању због свога плиткога духа, да га схвати, како његова душа лепрша око Ане Мар, која га зна цијенити, те како се чисти душевни одношај између Фокерата и Ане крха и пропада на грубој реалности живота — описано је заносно и истинито. Душевну борбу Фокерата, одиграо је Закони конгенијалним заносом и истином. Овдје би био обични извјештај анализе Законијева глумљења недовољан и слаб. Треба да се види прави Фокерат, онакав, каквог својом виртуозношћу и истинитом наравношћу Закони приказује, па да се осјети јеванђеље модерне трагике — модерног времена и да се увјери о великој етичној задаћи и снази позоришта. Треба, да се види Законијев Фокерат на растанку с Аном — па да се тај призор никада заборавити. Па кад Ана, оде и он остаје сам. Оно тијело без душе, онај чудан израз лица, оне зјенице празних очију, она тромост, која се претвара у одлучни скок самоубојства — то је све законијски. И док се човјек послје Освалдовог свршетка осјећа, како оно бечки критичар Херман Бар вели, у необичном делирију, код свршетка Фокератова занјеме. Застор је пао, а у цијелом позоришту влада свечани мир. Никакво одобравање гласом и руком. Не! Са очију се тиху спушта суза и гледалац посрамљен бјежи кроз споредна врата позоришне зграде.

Електрично свјетло, рекао је један критичар, захтијева *plein air*, Вагнерова музика вагнерске пјеваче, а модерне драме модерне глумце. Па ипак је чист и свет утисак што га произвађа на гледаоца Закони као »Краљ Лир.« Он је схватио краља Лира реалистично, човјечански вјеројатно. Он узима краља Лира као трагедију старости, а величанственост, коју је Шекспир опјевао сматра он за секундарни моменат карактеристике, управо онако, како је и Гете тај мотив из човјечанског узрока опјевао почимљући ријечима:

Ein alter Mann ist stets ein König Lear.

То је велика истина, или зар би могао Тургенев цијелу фабулу трагедије пренијети у малено осамљено руско сеоце. Закони као модерни глумац, који своју умјетност базира на истини, није га могао другачије схватити, него као старца, зато је и одиграо херојску величину и дјетињство старости, часовиту лудост и прелаз из душевног тамног сна, јесењу старачку бол и издисај физичнога бића, обавијеног са свом тихом грозом самртне трагике, тако дивном анализом и таком потресном натуралистичном игром, какву ријетко виђамо на позорници. И нехотице се сјећамо старкеље Фуона у Золином роману «Мајка земља», који такођер није ништа друго, до сеоски краљ Лир, персонификација људске боли али и Золинога блата. Како би дивно одиграо Закони тог модерног краља Лира можемо помислити. Особито нас је Закони изненадио у последњем чину «Краља Лира.» — Сви велики глумци, па и Роси донијели су мртву Корделију на позорницу — Закони ју је довукао, и то једва једвице. Измучена старачка снага није другачије могла. Гле! по оним сребрикастим бијелим очима шлива суза неизвијерне боли и очаја и здвојности, јер он нема толико снаге да своје мртво чедо носи на рукама, већ је мора да вуче и по праху и по калу. То је бол, то је величанство! То је поента Законијевог Лира. Ту је био Закони величанствен, она бол је прешла на нас и ми смо је осјећали. И чисто нам је мило било, да је она њемачка изрека «Jeder Zoll ein König» изгубила своју парадну снагу и исчезла сасвим пред Законијевим Лиром. И у тој млини несејетно падосмо с величанствене идеалности у сурову реалност, која има не мање поезије, да гане душу и ум наш. И с великим одобравањем остависмо позоришну зграду увјерени, да смо доживјели једну праву и истиниту трагедију једног старог краља, који није ништа више и не може више бити, него један стари и измучени човјек.

Међу драме, које је Закони у Загребу играо, спада и модерна веристична драма „I disonesti“. (Беспоштењаци). Овај иначе знаменити милански писац дао је с „Беспоштењацима“ модерној талијанској литератури прости ефектни комад, без икакве финије душевне стране, по садржају одуран, а по фактури сензационалан. Карло Морети муж жене, која га вара исправа срећан, моралан, строг и поштен, постаје након открића женине невјере тигар, па касније дефраудант и бјегунац. Глупави морал, којим би се хтјело показати, како онај, који хоће, да паде и понижене осуђује, сам мора поднијети искушење, а да би имао право осуђивати. Закони је својом игром подигао овај комад у више сфере, створивши у Карлу Моретију веома интересантну фигуру, којом се особито у другом чину уздиже високо над автором. Откривши наиме невјеру жене постаје он други Отело. Његова се поштена и вијерна нарав уздиже да великом снагом уништи Елизу, коју је до сада у срцу носпо. У бјеснилу зграби он своју жену за врат, и она пада на под без гласка. Страшан призор. Карло се боји, да ју је удавио те избуњеним очима, дрхћућим блиједим лицем и отвореним устима шапуће, да се једва чује. — »Елиза... лиза...« Овај моменат драме играо је Закони духом и умјетношћу, која је публици одузела дах. То је био врхунац Законијевог приказивања у овој парадној улози. Оно интересантно преслушавање, када му се жена исповиједа, оне изврсне психолошке ниансе, којима је исказивао своју душевну бол те она здвојност и страх, кад се поплаши, да ју је задавио, не да се имитирати. То је призор, који на позорници стоји као уникум, те

мислимо, да га осим Законија нико неби хтио, ни смио овако престављати. Законијевим приказивањем добила је ова модерна реалистична драма велику умјетничку вриједност, а натуралисте један конкретан примјер више, за доказ, како се умјетност и истина могу увијек, да споје у једну цјелину.

Драма »*La morte civile*«. Грађанска смрт од талијанскога драматичара Паола Ђакометија пружила је глумачком виртоузу нових момената за карактеризацију силне душевне борбе. Закони је већ у »Аветима« као Освалд показао, да је изврстан паталог, но у овој драми доказао је то далеко већом потенцијом. Отровавши се са стрихнином његова је смрт у последњем чину и ако као веристична умјетност недостижива, ипак с естетскога осјећаја за осудити. Сцена умирања у овом комаду рађа страх, ужас, гнушање и огавност. Таковим умирањем није још нико на позорници умирао. Стога је и настала у позоришту велика узрујаност, те је један дио публике, који је био слабијих живаца, морао побјећи блијед и узбуђен кући. И баш у том моменту падају нам на ум ријечи цара Фрање Јосифа I., које је рекао мађарском сликару Ђорђу Зали »Ја љубим у свему љепоту и илузију. Законија доиста нијесам видио, али мислим, да у њему неби могао уживати. Закони је преко мјере реалиста. Тај веризам чини да се човјек згража. На позорници је мало илузије више вриједно од сваке истине«. И заиста смрт овог великог Талијана има у Грађанској смрти највише патолошкога интереса. На ипак се морамо дивити! У једном интервјуу рекао је Закони: Ја ласкам себи, да сам оштровидан посматралац људи, ја штудирам њихове страсти и карактере, гдје год био, на свакоме мјесту. За моју улогу у *morte civile* био ми је неки злочинац у казнионици као модел. Ја сам га често похађао и на његовом самртном кревету штудирао самртну борбу. Несрећник. Најприје се отровао у ћелији, а затим је и жиле пререзао. Освалда у »Аветима« штудирао сам читаве недеље у некој болници на једном младом херeditерном болешћу окуженом човјеку, који је боловао на парализи мозга. Случајно сам се десно и код његове смрти. Ја бих Вам могао још много таквих примјера набројати. У опће мислим, да није тешко, одиграти улогу вијерно, истинито и наравно. Прије свега држим, да је потребно, да нас код штудије и извађања улоге води здрав разум. Глумац се мора пренијети у ситуацију у којој се налази онај, кога треба престављати. Питати се мора: Што би ти сам учинио, како би се ти понашао и како би говорио, кад би био у истом положају? Не само гркљаном него и душом се мора радити, а све мимиком и покретима потпомагати. Што душа осјећа, мора око и лице исказати. Ако се напакон настоји, сасвим близу природи приступити, постизава се циљ и на овакав начин није ни тешко вриједити као добар умјетник.»

Овим је ријечима означио Закони тачно своју игру, која је за нас заправо била само пантомина јер неразумијемо »слатки тоскански звук«. Но као што је Гете ускликнуо ради зле глумачке игре: »Слушајмо их без очију« тако можемо и ми рећи: »Гледајмо га глухи!« Та ми из његовога сваког покрета, из очију, из лица, из прстију, из сваке жилице, из свега видимо нијеме знакове, који као да имаду уста и глас говоре нашој души и јављају сваки тон уздрхтале душе, јаук великог бола и тајну тешке туге, која је свима људима заједничка и коју могу и морају сви потпунома разумјети. Зато и јест Закони велик и славан. Он је својом игром открио дубину људске душе, задрмао традиционалним идеализмом створио епоху те уздигао високо истину у глумачкој вјештини. Ради

тога га и познаје и слави сав културни свијет, ради тога је и задобио читаве колоне обожаватеља и опонашалаца, који га слиједе на сваком кораку шапућући изреку, која се у своје вријеме односила на Adrienne Lecouvreur.

Qu'il n'eunt point, de modèle et fut inimitable

„ОМЛАДИНА“

СРПСКОЈ СРЕДЊОШКОЛСКОЈ ОМЛАДИНИ.

Надошло је вријеме, пред којим узмиче мртвило и чама, као никад до сада. У цијелом човјечанству породиле се различни покрети, који воде разним циљевима. Разне идеје завладале свијетом, те не оставиле нетакнуту ни најмлађу генерацију способну за рад, а то је средњешколску омладину. И заиста средњешколска омладина других народности даде не само од себе гласа, него ступивши у »бојни ред« постаде активном дружином особито што се тиче литературе.

Јасно је, да је дошло вријеме, да се и српска средњешколска омладина прене из мртвила и чаме, те да по примјеру себи равних другова, даде од себе животнога гласа. Но тај не смије бити одјек ефемернога одушевљења једног момента, који обично након неколико литографисаних бројева нестаје, већ глас младеначке снаге, која је у стању, да организује сталну, живахну и увијек будну дружину око свога штампаног органа „Омладине“ у којем ће српска средњешколска омладина јавно показати свој напредак и своју интелигенцију.

Тога ради српска средњешколска омладина, оснивајући свој лист „Омладину“ треба, да се озбиљно зближи и да се покаже као млади индивидуум свог српског народа, који ће научити не само узастошце ићи с напретком и просвјетом својих колега све и код најцивилизованијех народа него и држати судбином народа свога.

„Омладина« као гласило Срба средњешколоца доносиће само радове српских средњешколоца, на ком заводу и ма у којој земљи они били. Уредништво „Омладине“ моли све другове своје, а будуће сараднике, да си марљивим читањем и озбиљном штудијом дјела савршене књижевности прикупљају интелектуалне снаге, како би могли тим прије и тим лакше „Омладину“ својим радовима помагати. У ту сврху позива уредништво „Омладине“ да се на сваком средњешколском заводу оснује литерарно друштво, а ако то није могуће, а оно барем мјесечни књижевни састанци под пажњом, којег у књижевности упућеног ђака или за то умољеног г. професора. На тим би се састанцима требали поједини бољи радови колико је то могуће, пречистити и тако удесити, да се могу

у „Омладину“ штампати. Но „Омладина“ се неће бавити само литерарним питањима него и ђачким. Какву ће директиву у оба ова питања заузети овисиће о сурадницима и дописницима као репрезентантима српске средњешколске омладине у овом литерарном и ђачком покрету. Ради тога је потребно, да се сваки ђак, којему је до напретка српске средњешколске омладине изјасни и да настоји дати у свакој ствари и сваком питању свој вотум, а „Омладина“ ће настојати, да се чује сваки глас. По томе ће од тога, како ће се средњешколска омладина одазвати овом позиву уредништва „Омладине“ овисити и програм листа, који се моментано без легитимације великог дијела средњешколске омладине, састоји у међусобном упознавању и поучавању.

Српска средњешколска омладино сложи се стога! Никаква запрека и никакаква мука нека ти не сломи веселу снагу. Нек један од другог учи, па разнесимо тако дух и мисао нашу међу све нас. Као пред зору, нек са свих страна бјежи ноћ и проклетство а нека се роди нада на скори плод, којег ће чувати снага и одважност истине. Принесимо жртву српској књижи, јер ко књижи служи, служи народу своме.

Не двојимо, да ће се овај осјећај и ови мотиви разлити по читавој српској средњешколској омладини, те уродити жељом и схваћањем дапаче потребом. У то име:

Боже помози!

ПОЗОРИШНА КРОНИКА.

Hrvatsko zemaljsko kazalište u Zagrebu. Под Милетићевом ером доживјело је хрватско позориште свој златни вијек. После тога настаде застој и породи оправдану бојазљивост, да ће хрватско позориште пасти са оног високог ступња, на којег је подигао Милетић. Но та бојазљивост и сумња показала се неоправданом, јер нова Хрељановићева интендантура достиже пређашњу сјајну епоху и човјек се мора дивити и управи и драматургу д-р Андрићу а и глумцима, којих је на жалост веома мален број, ради њиховог рада и устрајности. Сваки се час појави на позорници домаћи или страни новитет, који даје публици довољне лекције за њен културни развитак.

Од хрватских се новитета особито истиче Туцићев „Трули дом“ и Нехајевљева „Свјећица“. У „Трулом дому“ износи се слика болеснога моралнога живота неке руске породице. Обрада је натуралистична и хотимично избјегава драматске ефекте. Карактери су прилично слабо обрађени, у опће читава драма није ни издалека заслужила онакву хвалу и одобравање колико са стране критичара толико са стране публике. Уз сву слабу обраду заслужује Нехајевљева „Свјећица“ веће пажње од „Трулог дома“. Јер док смо за 24 сата заборавили не само огавни карактер Кајџин него и цијели „Трули дом“ дотле нам је „Свјећица“ оставила неки трајни полу-афект, који нам диктира, да самом дјелу већу пажњу посветимо. „Свјећица“ одаје трагове Хауптманових „Осамљених људи“. — Кристина, осамљена изображена жена, која живи на селу, уз свога

мужа, иначе добричину, који има једино ту ману, да се највише брине за трговину, није ништа друго по рефлекс Др. Фокерата. Књижевник је Лујо фотографија Ане Мар. Радња се свршава у једној вечери, и почимље доласком Луја, с којим је прије Кристина била у блиској пријатељској сизи. Тај долазак пробуди у хистеричној Кристини слатке успомене и срџбу на свој живот и мужа с којим је везана у овом усамљеном крају. Када винце уљезе у лице појави се изгубљена љубав и настаје афера, веома наивно обрађена, која се свршава с тим, да Лујо бјежи у ноћ, а Кристина остаје и даље у „филистирском животу“ уз свог добричину мужа Шандора, који на концу плаче као година. Из цијеле радње дише романтичност, коју међутим осјећамо и у „Осамљеним људима“. — И ако је сама „драма“ заправо трагична ипак већином изазивље смијех, јер је мотивација и обрада тако слаба, дапаче смијешна те показује сву неспретност, која је природена сваком почетнику. С тога се не смијемо чудити, што је „Свјећица“ изазвана противно од одобравања. Али крај свега тога, одаје „Свјећица“ таленат, кроз којег провејава тон оног импозитабилнога, које је рођено од осјећаја и осјећаје буди. Стога не смијемо заборавити писца, који обећаје, док одрасте и размисли, добре плодове. Од страних је новитета Леметрова „Најстарија“, која нам показује, да је Леметр већи критичар него драматичар. Затим је Ангарицова „Тајга“ једна врст Фејевог „Le roman d'un jeune homme pauvre“ у Сибирији, којој задњи чин ништа не ваља. Писцу није пошло за руком, да нам прикаже афекат, којег извађа сибирска шума „Тајга“ на своје становнике, стога је комад, који у прва три чина прилично обилује драматским ефектима прешао позорницу без већег утицаја.

Од свих новитета овогодишње сезоне најбоље је успјела романтична комедија Едмонда Ростанда: *Cyrano de Bergerac* (читај: сирано д' бержрак); Ростанд је млади француски писац, који је овом драмом постао најзнаменитији драматски пјесник Нове-Француске. Он је започео своју књижевну каријеру свеском пјесама с натписом „Les Musardies“ у којима отпјевава успомене на своје заруке. Иза тога је написао драму „Les Romanesques“, која се с великим успјехом приказивала први пут у „Comedie Francaise“ а за тим „Princesse Lointvin“ која је такођер повољно примљена од „Renaissance“ — позоришту. Но праву славу стекао је текар дне 27. децембра 1897., кад се први пут давао његов „Сирано“ у „Port-Saint-Martin Theater-y“. То је било одушевљење, каквог француско позориште још не виђе, те је и најозбиљнија критика засвирала у необичне фанфаре. Леметр вели, да одкад се бави позоришном критиком, а томе је већ 13 година, још није доживео, да би икоји комад доживио такве успјехе. — Фаге пише, да је „Сирано“ најљепша драматска пјесма, што је сјевана у ово полак вијека, а стари Сарсеј заносно цитира Симеоново ријечи: „Сад отпусти роба твога Господи, јер виђеше очи моје.....“ Од свога почетка до данас тај се комад без престанка узастопце у Паризу преставља, те је прошли мјесец доживио 300-ти број свога приказивања. Такођер као књига имао је „Сирано“ необични успјех, те је прекорачио 80 издање.

Главни јунак ове хероичне комедије је пјесник, физичар, музичар, филозоф, атеиста и разбијач Сирано д' Бержрак рођен у почетку 17. вијека у Паризу, знаменит својим сатирама „Комична повјест држава на мјесецу и сунцу“, а још знаменитији својим великим носом, који игра у читавој комедији главну улогу, та цијели се први чин једино с овим реквизитом и бави. Цијела је комедија састављена из низа аутентичних пустоловина Сиранових у којима видимо Сирана као изврсног импровизатора, који својом храброшћу околицу држи у шаху, који бриљира као изванредни и одважни борац, а при томе палу сипа из рукава и веома љуби прециозу Роксану, којој се боји због свог великог носа љубав изјавити, те на концу, кад је његова племенитост и великодушје постигло врхунац романтике, умире усмрћен у елегичној вечери пред занимљеном Роксаном, која прекасно увиђа његову и своју љубав.

Цијели комад одсијева романтиком. Прецијезне духове Молиерових „Учених госпођа“ поставио је Ростанд Димаовом сиретношћу на позорницу, а све задахнуо правим француским l' esprit-ом снажним сатиричним поентама и дивном поезијом. Особито је красан задњи чин у којем се Сирано бори проти смрти. Јесења вечер, сухо лишће пада с дрвећа самостанског парка, по којем шећу у бијело обучене монасиње, а вечерње звоно тихо одјекује. Доиста спољашња средства, која опет буде осјећаје и пренашају публику у дивну поезију. — И дуго, дуго послје преставе осјећамо се у чудном неком сну, те узалуд настојимо расвијетлити витешке ове особе из романтике 17. вијека свијетлом сурове и озбиљне реалности данашњег дана у којем живимо.

Последњи знаменити новитет до сада био је Хауптманов „Киријаш Хеншел“. Овим комадом показао је Хауптман, да је изврстан пртач карактера и ситуација. С дивном сигурношћу увађа он нас у реалност шлеског живота, те приказује све појединости и случаје, који се могу десити једном обичном киријашу. — Будући је о самој овој драми опширније говорено на другом мјесту завршујем извјештај, споменувши на крају, да су глумци били у свим комадима изврсни, а особито г. Фијан и г. Боршник.

Кр. српско позориште у Београду.

И код београдског позоришта десила се промјена код драматурга; мјесто г. Глишића заузео је то звање госп. Јанковић. Међу репертоаром, колико смо га могли пратити из Загреба, видимо, да је позоришни курс у Београду скочио јер у задње доба приказиване су на београдској позорници уз многе лоше комаде: Судерманов „Завичај“; Сардуова „Отаџбина“; Хауптманова „Ханела“; Димова „Госпођа с камелијама“ и Костићева „Гордана.“ У опште настојаћемо, да донесемо од сада изворне извјештаје о позор. раду у Београду.

Српско народно позориште у Новом Саду.

Налази се сада на гостовању у Белој цркви, гдје је примљено извапредним одушевљењем. „Застава“ пише да читаве масе српских сељака похађају позориште, да уживају у „Задужбини Цара Лазара“, „Балканској Царици“ и „Боју на Косову“.

Остала српска позоришта која се палазе на путовањима извршују своју културну мисију већином по Србији; ако буде уредништву „Омладине“ могуће, донашаће и у будуће о њима тачне реферате.

Б И Љ Е Ш К Е.

К чланку Хенрика Ибзена донашамо по „М. К-Л“ овај животопис.

Хенрик Ибзен родио се 20. марта 1828. у Скиену у Норвешкој. Отац му је био трговац. Ибзен је своју младост проживио у добрим одношајима. док му отац год. 1836 не паде под конкурс и тиме нанесе читавој породици велику невољу. Да је овај нагли преокред дјеловао на Ибзенову нарав, посведочују дјела каснијег драматичара на више мјеста. У 15 години дође Ибзен у сусједно мјесто Гримстад и ступи у једну апотеку као научник, али се изневјери том звању и отпутује у Христијанију, да ступи тамо у тако звану „штудентску фабрику“. Његов план бијаше, да постане лијечник, и заиста у 5 мјесеци је толико у тој науци напредовао, да је у тако кратком року положио први испит. Но након кратког времена одрече се медицинске струке, да се тим лакше може

посветити литерарном звању, 1850 изда он своју прву драму Катилина, коју је већ у Гримштаду написао био. Оскудица га присили, да се у јануару 1851 прими редакције неког политично-сатиричног недјелног листа (који је без натписа или обично с натписом „Manden“ или „Andhrimmer“ излазио); но лист је након девет мјесеци морао престати излазити. Ибзен се тако нађе опет у великој оскудици. Међутим се знаменити гуслачки виртуоз Ола Бул упозна са Ибзеном и позове га на новоосновано позориште у Берген. Овдје је постао Ибзен режисер, а био је дужан сваке године, на дан осивања позоришта (2 јануара) написати за ту свечаност по једну драму. Касније је Ибзен све ове комаде забацио осим последњег, којег је послје са свим прерадио (Fru Inger til Osterrad). Године 1857 пресели се Ибзен као позоришни директор у Христианију. Овде изда најприје драму „Сјеверна војна“ и напише комад „Претенденти круне“ те сатиричну веселу игру: „Комедија љубави“. С овом потоњом ступио је Ибзен на стазу друштвеног реформатора, коју до данас није напустио. Тај комад изазове у Христианији буру негодовања; осим тога паде позориште под течај, а изјава Норвешке, да неће судјеловати у ратним догађајима у Данској озловоли га веома. Стога остави у пролећу 1864 своју отаџбину и отпутује у Рим, где је написао драме „Brand“ 1866, „Peer Gynt“ 1867, шаљиву игру „De Unges Forbund“ (Савез младости) и хисторичну драму „Цар и Галилејци“, у којем обрађује конфликте за владавине Јулиана Апостате. Све ове драме написане су у везаном слогу, осим „Савеза младости“, коју је написао у прози, касније драме писао је Ибзен такођер у прози. Из Рима отпутује Ибзен у Дрезден а оданле 1875 у Минхен, затим по други пут 1878 у Рим па 1885 опет у Минхен; од 1892 станује Ибзен у Христианији.

Његове касније драме јесу: Ступови друштва 1877; Нора 1879; Народни непријатељ 1881; Авети 1882; Дивља патка 1884; Rosmersholm 1886; Морска госпођа 1888; а задње: Hedda Gabler 1890; Неимар Солнес 1892; Lille Eyolf 1894 и Џон Габриел Боркман 1896. — У почетку био је Ибзен и лиричар, те многе његове pjesме спадају међу бисер норвешке литературе. Издане су са натписом „Digte“ што значи „Пјесме“. О Ибзену написали су лијене штудије: Jäger: Henrik Ibsen; превео на њем. Zschalig. Дрезден 1890. Brandes Björnson och Ibsen; Reich Henrik Ibsens Dramen. Dresden 1893. — На српски је преведена једино „Нора“ (пр. Шевић). Ко жели читати Ибзенова дјела препоручамо му Рекламову библиотеку (Philipp Reclams' jun. Universal Bibliothek. Leipzig); свака драма стоји 12 новч. —

Како треба Ибзенова дјела читати упућује сам Ибзен у Гилдендалшовом њемачком јубиларном издању „Цјелокупних Ибзенових дјела“ са слиједећим аутографским уводом: „На моје читаоце! Пошто је мој издавач предусретљиви предлог учинио, издати хронолошки поредано издање свих мојих литерарних радња, то сам одмах увидио од какве би користи било то подuzeће, за боље схваћање мојих књига. Скупа са мојом продукцијом одрасла је и млађи генерација, и ја сам на жалост често опазио, да је познавање мојих новијих дјела код њих много веће од мојих старијих. Из тога настаје прелом, који смета читаоцу о познавању унутрашње свезе; и тим дјеломице тумачим чудновато, непотпуно и зло схваћено тумачење и знаменовање, којима су моја каснија дјела са толико страна изложена; само схваћањем моје цјелокупне продукције као заједничке и непрекидне цјелине моћи ће дјеловати прави утисак. Мојим читаоцима с тога љубезно предлажем кратко и јасно: ниједно дјело не мећи на страну и не прескачи га, већ их прочитај и проживи у оном реду у којем сам их ја сјевао. Христианија у марту 1898. Хенрик Ибзен“.

Герхарт се Хауптман родио 15 маја 1862 у Салцбруну у Шлеској, походио је реалну школу, те је ступио неком економу на наук, одатле отиђе на умјетничку школу у Бреслау (Братислави), да постане вајаром, остави је наскоро, да се у Јени и Берлину посвети природописним штудијама. 1883. живио је Хауптман три мјесеца у Италији, 1884 (ожењен) у Риму као вајар, а

послије у различитим мјестима Швицарске и у Берлину. 1891 купи неко сељачко добро у Шлеској, да може у непосредној близини свој народ проучавати, те походи 1894 Америку. Прво Хауптманово дјело била је епска пјесма у старом штилу „Promethidenos“. Касније се дао на писање драма које изађоше овим редом: „Пред сунчаним исходом“ 1889, „Свечаност мира“ 1890, „Осамљени људи“ 1891, „Ткалци“ 1892, „Колега Крамтрон“ 1892, Viberpelz 1893, Ханела 1894. Последње његове драме јесу „Флориан Гајер“, „Потонуло звоно“ и Кириција Хеншел“. (Један чин његове најновије(?) драме „Хелиос“ доведена је „Neue Frei Presse“ у прошлогодишњем (1898) божићњем прилогу. Новелистичне штудије Апостол и Bahnwächter Thiel изађоше 1892. —

О Хауптману изађоше ови знаменити животописи и штудије:

Schlenther: Герхарт Хауптман 3 фор.

Bertels: Герхарт Хауптман 1 95 фор.

По „М. К. — L.“

— „Слободну позорницу“ (Freie Bühne,) основао је у 1889 у Берлину по примјеру Шарла Аптоана Théâtre libre у Паризу, Ото Брам. Пошто су на оваковим позорницама приказивани комади „који су због свог бића теже приступачни сталним позорницама“, само за чланове тога друштва, нијесу комади поднадали театарској цензури.

Прве су се године представљали ови комади: Избенове „Авети“ Хауптманове драме „Пред сунчаним исходом“ и „Свечаност мира“. — „Ханриета Марешал“ од Ј. и Е. де Гонкура. „Рукавица од Бјернзона, „Моћ тмине“ од Толстоја, „Четврта заповијед“ од Анцегрубера. „Породица Селике“ од Холца и Шлафа „На повратку“ од Кјеланда и „Од милости божје“, од Фитгера. Но та „позорница“ била је краткога живота, те је већ трећу годину морала уступити мјесто, друштвима, која се пијесу само ограничила на реализам. „М. К. - L.“

Примједба. Већина чланака, који немају потписа, јесу компилације. Пјесме у ијекавског дијалекту, штампаћемо Драгишиним правописом,

ЛИТЕРАТУРА.

I. књиге.

1. Ишла је из штампе у издању књижарнице Браће М. Поповића јубиларна књига „Приморска обличја“ од Матавуља. Име Матавуљево јемчи, да смо овом књигом добили једно од највриједних дјела, којим ће се српска књига моћи поносити. Цијена је 60 новчића. О овој ћемо књизи коју више проговорити у будућем броју, за сад је сваком препоручамо.

2. Наскоро ће изаћи „Биједни људи“ од Милана Будисављевића. Овај се млади српски приповједач до сада показао у својим приповјеткама, као лијепи пјеснички таленат, који се у свачем одликује, стога позивамо Србадију, да чим прије набави „Биједне људе“. Цијена је 1 фор.

II. листови.

а) *српски*: „Дело“. Ова угледна српска ревија ступа ове године с 21 књигом у шесту годину свога живота. Први се број 21 књиге одликује особито лијепим садржајем. Само штета што се на концу налази критика од 6 и више страна на Јеловшекове „Симфоније“. Критичар Душан Протић брани Ј. и назива га патриотом. Дакле оне силне бомбастичне фразе и громопуцателне поенте зову се патриотизам. Добро да знамо! Па каквом наивношћу навађа Д. П. дио неке „патриотске пјесме“. Били му изразили сажаљење? А што је

најглавније pjesме неискреног конфузионе рата Ј. пливају у егoизму, социализму, филантропији, хиперкризији, те су више патриотичне од *непатриотскога* Воислава. Та то је фамозно избачено! Тако је то данас, кад човјек инконтинентно не испира уста Српством. Па ипак једно једино слово рецимо „Усамљених гробова“ Војислављевих има више поезије него све Ј. „С“. — У опће би могли г. Д. П. пришапнути, ако зна што је то декаданса, нек не називље Војисава недекадентом. — Иначе нам се чини ова цијела критика, што по ријеч „смућкај па проли!“

„**Бранково коло**“ би могло престати доносити разне чланке, који спадају у стручне листове, те рађе празнину испунити макар и преводима Нордауових Фелтона. Тиме би се лијепој српској књижи учинила много већа заслуга.

„**Зора**“ ће излазити од сада под уред. Јов. Дучића. Надамо се, да ће „Зора“ и надаље остати најбољи српски литерарни лист.

„**Звезда**“ породични лист, одликује се лијепом садржином а и тенденцијом; својом ваљаношћу а и јевтиноћом сузбија фијакерску литературу, коју на жалост многи српски политични листови узимају у заштиту.

Покојна „**Искра**“: De mortuis nihil nisi bene. Будући је доброг било мало, нека нам опрости, што спомињемо зло, за примјер осталим. „Искра“ није ни у једном погледу задовољила, а својом глупошћу и безобзирношћу управо се одликовала. За доказ ћемо навести пар цитата: „Нас зачуђава, она у националном погледу равнодушна садржина тих издања. Ако су херцеговци и Босанци толико еманциповани, да су Дима и Хајне на њиховом столу на свом мјесту — онда је добро....“ — „У издањима, које нам пружа међународна књижара желели бисмо више националног ожељежа“ итд. Иначе хвала јој што је престала.

„**Нова Искра**“ стоји 10 фор. на год., а то је много. Осим тога је папир и обрада слика испод сваке критике. Мјесто оних пет слика требала је изаћи само Муратова вечер и то лијепо израђена. „Утопљеница“ је слика без логике, јер позитурa дјетета показује живот, дочим је мајка ако се не варамо мртва. Колико може бити успјеха у *националном погледу* види се из описа утопљенице. Чујте! Конац трагедије у бучној речи кршне Херцеговине! А кад тамо, на слици се истиче највише шаш, то главно обележје шајкашких ритова. Предићева слика је можда његов први и најслабији рад, а Вукановићев „Гуслар“ не може се ни опазити, тако је слика малена и у лијевој четвртини стране стиснута. У опће цијели број није ни зашто. Једина критика на Гордану ублажије тугу, која се рађа, кад видимо, да нијесмо у стању да издајемо један једини илустровани и умјетнички лист. „Нова Искра“ требала би излазити једанпут мјесечно, с одабраним садржајем са финијим папиром, па макар само на једном арку. А дописе г. Адамовића, неби смјела више штампати, јер да Хауптман дозна за тај допис изјавио би сажаљење уредништву и дописнику „Нове Искре“.

„**Бараџић**“ лист са српску фоклору, издаје проф. Мих. П. Ђорђевић у Алексинцу. Појави овог листа, могу се Срби само веселити, те га ми сваком препоручујемо. Цијена 5 дин. годишње.

„**Српски дом**“ једне жалосне појаве више у сиромашној српској литератури.

б) *страни*: **Wiener Rundschau** модерна бечка ревија, донеси у првом броју чланак о А. Мицкијевићу из пера хермана Менкеса, а у другом броју »Bei Strindberg in Luna“ чланак о Штриндбергу од Густава Удгрена.

Das litterarisches Echo: број 9. доноси слаб преглед српских и хрватских листова, којег је написао Ото Краус. Препоручамо сваком тај изврсни лист, ко хоће да се упозна са страном лутатуром.

„Wiener Rundschau“

Часопис за културу и умјетност.

ИЗДАЈЕ

Константин Христоманос

и

Феликс Рапапорт.

Редакција и администрација у

Бечу 1. Spiegelgase 11.

Цијена на четврт године 6 бројева

6 франака.

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ МЈЕСЕЧНО.

„Das litterarische Echo“.

Лист за пријатеље литературе

уређује

Др. Јосиф Етлингер

Берлин N. W. 52. Калвинска ул. 26.

Издаје:

F. Fontane

Berlin, N. 35. Lützow str.

Цијена на четврт године само 2 марке,

а излази два пут мјесечно.

Н Е В Е Н

ЧИКА ЗМАЈОВИН ЛИСТ.

Излази двапут на месец, осим месеца Јула и Августа.

Година му почиње са школском годином, то јест месеца Септембра.

Цена на годину 3 фор., на по год. 1 ф. 50 новч. За Србију и Црну Гору 8 динара, односно 4 динара.

Претплата се шаље издаваоцу, — Српској штампарији у Загребу.

Још се могу добити сви бројеви од почетка Септембра 1898.

Рукописи се не враћају.

Адреса власника и уредника: Др. Јовановић „Змај“, Загреб Зрињски трг бр. 3.

П. Н.

Молимо ону господу, која се на „Омладину“
неће претилатити, да нам први број ОДМАХ натраг
пошаљу.

Уредништво „Омладине“.